Година I — 9 Януарий 1926 година — Брой 13

ИЗТОКЪ

СЕДМИЧНИКЪ ЗА ОБЩЕСТВЕНЪ ЖИВОТЪ и КУЛТУРА

РЕДАКТИРА и ИЗДАВА ТЕОДОРЪ МИЛЕВЪ

АБОНАМЕНТЪ: За година 100 лв.; за 6 мес. 55 лв.
За чужбина 150 и 80 лв. За учащитѣ се 80 и 40 лв.

Единъ брой 3 лева

Редакция и Администрация, ул. Мар. Луиза 45 — София

СЪДЖРЖА:

Има ли нужда отъ уроци — Т. Милевъ; **Пролѣтень день** — К. Гължбовъ; **Коледа** — Д-ръ В. Ив. Неновъ; **Въплощаване на красоата** — Рабиндранатъ Тагоръ; **Колада** — Ст. М. Поповъ; **Неиздадени страници** — Отъ Достоевски; **Операта** — Камбуровъ.

Теодоръ Милевъ

Има ли нужда отъ уроци

Фалимента на идеалитѣ ни вѣроятно, създаде напоследъкъ много съветници и учители на обществото и на народа.

Следъ като се прекатури колата, пжтища много и всѣкой ги показва.

Но чуватъ се вече и много гласове на реакция:

Стига сте учили хората на умъ, стига думи; покажете на дѣло това, което говорите.

Вѣрно е, че отъ гледна точка на непосредната полза, всички разсждения, критики и заклеймявания сж праздни приказки; една добра постжпка е хилядократно по-полезна отъ купъ книги и вестници пълни съ съвети.

Ако мждростьта е злато, примѣрътъ е безценъ камъкъ.

Въпреки това, уроци и съвети сж нужни пакъ.

Истината и знанието никого не сж направили по-мждъръ и по-добъръ, но тѣ сж подбудители къмъ размишление и самостоятелното размишление е което оформява или поправя характера на човѣка.

Специални хора отъ екипажа на всѣки параходъ, когато последния е навжтре въ морето, сж заети, при тихо време или буря, съ *провѣряване на точката* т. е. съ измѣрване на географическата ширина и дължина, съ ориентиране.

Такава роля приблизително играятъ разсждженията, теоретичнитѣ спекулации върху мораль, управление, граждански дългъ, политика и пр. въ едно закржглено общество.

Говоренето и писането, разсждженията върху принципитѣ на уредба на модернитѣ общества, подканянето къмъ по-нови и сигурни междуграждански връзки иматъ за цель, чрезъ повтаряне, да подбудятъ къмъ новъ животъ и най-заспалитѣ или опърничави хора.

Едно време Волтеръ казалъ споредъ нѣкои: „Лъжете, лъжете, все ще остане нѣщо.“

И обратното е право: „Говорете, говорете истината, все ще остави следи у нѣкого.

Докато дойде времето когато държавата ще държи по единъ чиновникъ въ всѣки домъ за да наблюдава въ колко часа ставатъ сутринь обитателитѣ, да следи дали казватъ всички молитвата, да внимава какъ се отнасятъ помежду си и да налага глоби на провинилитѣ се въ лоши семейни отношения или докато настане великия день на пълната анархия, когато всѣкой ще си бжде самъ царь и поданикъ, болшинството отъ народа само̀ се управлява, безъ ясно опредѣлени принципи, безъ редъ, безъ дисциплина.

Какъ да накараме днесъ занаятчията да размисли върху домашнитѣ си обязаности: да види децата си кжде ходятъ следъ училище, пушатъ ли тютюнъ, какви книги четатъ, съ какви другари се събиратъ и пр.

Какъ ще накараме копача, кръчмаря, кафеджията, желѣзаря, хлѣбаря да си размисли и си каже: утре, трѣбва да отида да гласувамъ. Интересигѣ на страната си тѣзи, тѣзи и тѣзи; днешното положение е еди какво си; моитѣ лични интереси биха били защищавани найдобре отъ онѣзи хора; но, трѣбва да се застжпятъ и общитѣ интереси, затова азъ нѣма да гласувамъ за търтеиститѣ или грабиститѣ, а за хората на бавната еволюция, за костенурковиститѣ напр.

По какъвъ начинъ, съ какви средства да убедимъ работника и и работничката, че сж прави въ борбата си за по-добъръ животъ, че трѣбва смѣло и непрестанно да продължаватъ тази борба, но че трѣбва и да се вгледатъ въ живота на обществото и да видятъ, че той не се подава не партийни решения и натрапени догми отъ чужбина, че съ постоянство и човѣшки отношения, могатъ да постигнатъ много по-бърже и по-сигурно цельта си?

Съ какви средства ще събудимъ у селянина съзнанието за по-широкъ общественъ животъ, способностьта да познава демагозитѣ, които го примамватъ съ голѣми обещания, разпалватъ му въображението и когато нищо отъ обещаното не се изпълни, той не е билъ въ състояние да прецени възможното, разочарова ,се и мисли, че сж го излъгали.

Какъ да му обяснимъ, че въ време на обществени бури, бедствия, войни, катастрофи, не трѣбва да тръгва подиръ Ивайловци и Исусовци, които го насилватъ да извърши въ една година нѣща, чието реализиране е възможно само постепенно и въ двадесеть и петь години?

Единствения начинъ по който можемъ да влияемъ на съгражданитѣ си за сега, най-изпитаното и патентовано средство, всесилния пенкилеръ, английска дума: pain killer — болкоубиецъ) си остава словото: живото и печатно слово.

Да дадемъ на хората чрезъ словото, не истината, защото и най-невежия знае истината по всички събития, които го засѣгатъ, а идеи, планове, практически начини по които да подобрятъ положението си.

Всѣки може да разбере истината, но истината не топли. Идеята е която дава вдъхновение, дава животъ, дава мощь и философитѣ, поне въ твърдението си че идеитѣ сж сили, сж прави.

Ако до сега, въ нашата страна следъ толкова поучения, следъ толкова плодоносни идеи хвърлени като благодатно семе между народа, до сега не е използувано почти нищо, причината пъкъ е една основна черта въ българския характеръ.

Българина се съзнава силно като личность и се старае да извлече всичкитѣ си идеи, всичката си мждрость отъ собствения си животъ и отъ личния си опитъ. Отъ чужди хора, той умъ не иска.

Той прилича въ това отношение на латинскитѣ народи, които нѣматъ познания, но иматъ здравъ разумъ и се осланятъ на собственитѣ си разбирания.

Българина е човѣкъ, който не чете и не е осведоменъ за много нѣща, които не могатъ да се разберат само съ примитивнитѣ средства на разсждъка. Тъй той постоянно става жертва на фалшиви апостоли, които му поднасятъ живото слово силно повлияно отъ личнитѣ си интереси.

Съвети и уроци днесъ трѣбва да се даватъ, идеи трѣбва да се разглеждатъ и критикуватъ, лоши или глупави постжпки трѣбва да се изобличаватъ и то най-вече заради поколението, което сега подраства.

Както вълка си мѣни козината, но нрава си не мѣни, тъй има малко надежда днешнитѣ възрастни хора отъ населението и тѣзи които управляватъ днесъ България, отъ пъдаря до министра, да си взематъ бележка отъ уроцитѣ които имъ се даватъ и да приложатъ нѣкои нови принципи въ човѣшкото общежитие.

Всички днешни размишлеиия, критики и съвети ще дадатъ плодъ следъ десеть години, когато младитѣ поколения, които сега взематъ участие въ духовния кипежъ, поематъ въ ржцетѣ си сждбинитѣ на отечеството.

Нека се пролива мастило, нека се хаби хартия за критики, уроци и съвети.

Между различнитѣ семена, и добри ще намѣрятъ благодарна почва, ще се развиятъ и ще дадатъ плодъ.

Художествено творение, излѣзло изъ подъ ржката на италиянския художникъ Тициано Вечелио (1477—1576).

Тази картина е отъ раннитѣ работи на Тицианъ е и била наречена отъ народа *Циганката мадона*.

Вижда се, че ржката на художника е вече сигурна въ формитѣ; това се забелезва най-вече въ фигурата на детето.

То е едно мило, здраво детенце — Исусъ, облегнато на майка си, съ една ржка си играе съ гънкитѣ на мантията на Мария, съ другата се държи за пръститѣ на майчината си ржка.

Тази Мария не е избрана идеална красавица, а една хубава венециянка.

Мекота лъха отъ спокойното ѝ и скромно лице и отъ покритата ѝ съ намѣтка и було фигура, която хармонира съ настроението на линиитѣ и тоноветѣ въ цѣлата картина.

Рабиндранатъ Тагоръ

Лесно е да бждешъ смѣлъ щомъ не си дадешъ трудъ да кажешъ цѣлата истина.

*

Възможното пита невъзможното: „где живѣешъ ти“?

— „Въ мечтитѣ на слабохарактернитѣ“, билъ отговора.

*

Човѣкъ търси шума на тълпата за да заглуши вика на собственото си мълчание.

*

Богъ намира себе си, като създава.

*

Човѣчеството не се проявява въ историята си, а си пробива пжть презъ историята и се издига.

*

Нашитѣ срѣщи сж като тѣзи на чайкитѣ. Чайкитѣ си хвъркватъ, вълнитѣ си заминаватъ понататъкъ иние, всѣки си отива по своя пжть.

*

Богъ очаква човѣка да намѣри пакъ детинството си въ мждрость.

*

Мълчаливата нощь има красотата на майката, шумящия день — красотата на детото.

*

Истината винаги изглежда да казва последната си дума, но последната ѝ дума все ражда нова.

*

Страшнитѣ облаци ставатъ цвѣтя на небето, когато свѣтлината ги целуне.

*

Истината поражда буря противъ себе си, която разпръсква на длъжъ и на ширъ семената ѝ.

*

Остави на загиналитѣ безсмъртието на славата; дай на живитѣ безсмъртието на любовьта.

*

Азъ дойдохъ до брѣговетѣ ти като чужденецъ, живѣхъ въ домътъ ти като гостъ и напуснахъ праговетѣ ти като приятель, моя земя.

*

Азъ не те каня въ кжщи. Ела въ безкрайната ми самота, о приятелю.

Коледа

День на радость, на мили спомени, — на безгранична тжга . . .

Че въ тоя день сияй единъ образъ, най-милиятъ, който човѣкъ има тукъ на земята, — светиятъ образъ на майката.

Той ни прибираше въ топлата стая на нашия домъ, дето душата се разтапя въ най-кротко примирение, сърцето — въ безкрайно любвеобилие.

Ние сияемъ: Христосъ се е родилъ — най-милото чедо на свѣта. Кого то не е възрадвало, чий погледъ не е озарявало, чие сърце не е стопляло, чия душа не е възторгвало, превъзнасяло — детето на Божията майка, родено тамъ нѣкаде въ ясла?

Студътъ и тогава, може би, е шибалъ немилостиво де кого завари; и тогава, може би, кристалитѣ на скрежьта сж обкичвали влакно и сламка, — ала каква топлина се е разляла презъ онзи день въ сърцата на хората, какво сияние е озарило и последнята людска хижа, какво слънце е грейнало надъ цѣлия божи свѣтъ! . .

Неизразима вѣра, наистина, е заживѣла у всички, че вече нѣма да има нещастенъ човѣкъ подъ небето: — Спасителтъ се роди, — благодатьта на Бога е проникнала презъ човѣка дори у последнята гадина.

Всичко живо е почувствало свѣтътъ широкъ, свѣтълъ, милъ, любвеобиленъ.

Радостьта и възторгътъ като че за пръвъ пжть сж се родили на земята . . .

И когато на коледното утро камбанитѣ забиеха и подъ небето се разнасяше повелителния зовъ на тѣхния звънъ, — ние трепнѣхме отъ радость, че ще търчимъ на причасть въ божия домъ, че ще вкусимъ на пълни глътки всичката благодать на Христовата Вѣра и Любовь, и че можемъ най-смирено да възблагодаримъ, дето сме срещнали руменината на Христовия день . . .

Презъ този день кандилцето въ кжта на нашия домъ не гаснѣеше. То грѣеше съ меката свѣтлина на нашата Вѣра, на сливането ни съ Бога, — съ всичко живо на земята . . .

„Тъй човѣкътъ — ни шепнеше то — трѣбва да грѣе, да свѣти въ своя кжтъ на земята съ Вѣрата си, съ обичьта си къмъ хората, съ човѣщината си, — трѣбва да се разлива въ свѣтлина, докле носи у себе елея на Бога".

Тъй ни говореше то — кандилцето въ нашия домъ . . .

И ето — днесъ е Коледа.

Образътъ на майка ми присмръква, чезне.

Душата ми се прискжтва у менъ, като неизповѣдимо грѣшна.

Камбанниятъ коледенъ звънъ не я призовава.

Студено, мразовито е въ моя домъ.

Отдавна тамъ кандилцето загасна. . .

Д-ръ *В. Ив. Неновъ.*

Чудното не е, че въ свѣта има прѣчки и страдания, а че има законъ, редъ, красота и радость, доброта и любовь.

Рабиндранатъ Тагоръ

Въплощаване на Красотата.

Нѣща, на които ние не се радваме сж тяжестъ за насъ, отъ която ние гледаме да се освободимъ или пъкъ, ако сж отъ известна полза за насъ, нещата ни засѣгатъ само частично и мимолѣтно. Щомъ ползата изчезне, тѣ ни ставатъ непоносими.

Едно нѣщо, е само тогава наше лично, тѣсно свързано си насъ, когато е предметъ на радость, когато ни доставя радость.

Въ това отношение, по-голѣмата часть отъ свѣта, като че не съществува за насъ.

Но ние не трѣбва да живѣемъ тъй, защото издребняваме.

Свѣтътъ ни е даденъ и всичкитѣ наши сили иматъ само тогава смисълъ и цель, когато се употребятъ за да го обсебимъ.

Каква е задачата на естетичния ни усетъ въ това разширение на съзнанието?

Дали да раздѣяи истината на остри свѣтлини и сѣнки и да я постави предъ насъ въ безпощадното ѝ различие на хубость и грозота?

Ако това бѣше стремлението на нашия естетиченъ усетъ, то би означавало подклаждане на несъгласие въ вселената и прѣчка въ голѣмото движение, което съединява всички нѣща.

Не, това не може да бжде. Докато познанието ни е несъвършено, намъ е невъзможно, наистина, да не различаваме между познати и непознати, между приятни и неприятни нѣща.

Но, въпреки твърдението на нѣкои философи, човѣкъ не може да постави произволни и крайни граници на отразения въ познанието му свѣтъ.

Всѣки день, човѣшкото познание настжпва все по-далечъ въ областьта отбелезана на картата по-рано като неизследвана.

И нашиятъ усетъ за красивото се стреми неуморно да разшири завоеванията си.

Истината се намира навсѣкжде и затова всѣко нѣщо е предметъ на нашето познание.

Красотата е вездесжща и затова всѣки предметъ е въ състояние да ни достави радость.

Въ най-раното време на историята си, човѣкъ е вземалъ всичко за проява на животъ. Науката му за живота започнала съ това, че той разграничилъ силно нѣщата на живи и не живи.

Но колкото тази наука се вдълбочавала толкова границата се заличавала.

Въ началото на развоя на съзнанието, ясното разграничение ни помага; но въ последствие, колкото разума се развива, толкова повече границата бледнѣе и накрай напълно се изгубва.

Упанишадитѣ ни учатъ, че всички нѣща сж създадени въ радость и въ радость могатъ да се запазятъ.

Въ развитието на хората, въ историята, има единъ периодъ, въ който красотата се издига въ особенъ култъ, туря се въ тѣсни рамки, тъй че малцина избраници да се радватъ на благоволението ѝ

Тя създава тогава въ обожателитѣ си преувеличения и дребнавость както е билъ случая съ браминитѣ при упадъка на индийската култура, когато усета за високата истина е билъ загубенъ и суевѣрието цъвтѣло безъ пречки.

Въ историята на естетиката идва едно времено освобождение, когато познанието на красотата въ голѣми и малки нѣща става лесно и ние я виждаме вече поскоро въ невзискателната всѣкидневность отколкото въ нѣща, които поразяватъ съ извънредностьта си.

Ние трѣбва да преживѣемъ единъ периодъ на реакция, въ който да освободимъ представата за хубавото отъ елементитѣ на осветената условность и отъ това което прави нѣщо да се харесва на пръвъ погледъ.

Тогава ние сме наклонни да преувеличаваме нарочно най-баналната действителность за да я направимъ необикновена.

За да се върнемъ къмъ хармония, ние създаваме дисхармония, която е характеристична за всѣка реакция.

Въ днешната епоха ние виждаме признаци на подобна естетическа реакция, които показватъ, че човѣкъ е съзналъ каква дѣленето на красота и грозота е плодъ само на неговото ограничено естетическо съзнание.

Само когато той намѣри сила да види нѣщата не чрезъ собственитѣ си интереси и желанията си, ще достигне пълно съзерцание на вездесжщата красота.

Той ще види, че ако нѣщо си ни е неприятно, не е непремѣнно и грозно, и че красотата му лежи въ неговата истинность.

Като казваме, че истината е вездесжща, ние не искаме да изличимъ думата: грозота.

То би било сжщото ако да кажехме, че нѣма неистина.

Неистина има, но тя не се намира въ системата на свѣта, а въ нашето познание.

Грозота сжществува, като изопачена картина на красотата въ живота и изкуството ни, но тя се дължи на непълното ни схващане на истината.

Чрезъ усета си за истина ние познаваме законитѣ на създанието, а чрезъ усета си за красота — хармонията на всемира.

Щомъ познаемъ законитѣ на природата ние ставаме господари на природнитѣ сили и добиваме мощь,

Щомъ съзнаемъ моралния законъ въ себе си, ставаме господари на себе си и добиваме свобода.

Щомъ проникнемъ въ хармонията на природата, нашиятъ животъ взема все повече участие въ радостьта на всичко земно и изкуството ни става повѣрно и по универсалено.

„Красотата е истина, истината е красота", това е последната целъ на нашето сжществувание.

Музиката е най-чистата форма на изкуството и поради това прѣкъ изразъ на красотата.

Ние чувстваме безкрайностьта въ ограниченитѣ форми на творението като музика, като нѣма, видима музика.

Вечерниятъ небосводъ, който безспиръ повтаря звезднитѣ си картини, е като дете, пълно съ очудване върху тайната на първитѣ си думи, и ги шепне повторно безъ умора и съ наслада се вслушва въ тѣхъ,

Истинскитѣ поети, ясновидцитѣ, заематъ изрази отъ музиката, когато възпѣватъ всемира.

Певецътъ има всичко въ себе си. Звуцитѣ идатъ непосредно отъ живота му.

Тѣ не сж материя събрана отъ вънъ. Неговата художническа мисъль и израза му сж близнаци.

Въ музиката сърцето се проявява непосредно ѝ не се спъва отъ пречкитѣ на чужда материя.

Въпреки че музиката, като всички изкуства, чака своето пълно усъвършенствуване, тя проявява на всѣка крачка красотата на цѣлото изкуство.

Като средство за изразяване, думитѣ сж ограничения, защото смисъла имъ може да се разбере само чрезъ разума.

Музиката не иска никакво разбиране; тя изказва нѣща, каквито думитѣ никога нѣма да изкажатъ.

Вчера вечерь, стояхъ въ тъмнината пълна съ мълчание и се вслушвахъ въ гласа на Пѣвеца на вѣчнитѣ пѣсни.

Слѣдъ като си легнахъ, последната ми мисъль съ която затворихъ очитѣ си бѣше: макаръ съзнанието ми да изчезва въ дремката, танца на живота продължава въ аренатa на моето спящо тѣло, въ еднакъвъ ритъмъ съ звездитѣ.

Сърцето тупти, кръвьта тече по жилитѣ и милионитѣ живи атоми на тѣлото ми, трептятъ задружно съ гласа на арфата, който звучи отъ докосването на великия Музикантъ . . .

Трагедията на утешителя, романъ отъ Албертъ Еландъ, разказъ за едно убийство извършено при най-банални условия: героя заваря жена си въ прегръткитѣ на единъ свой приятель и ги застрелва и двамата.

Сждътъ го оправдава, но той намира, че заслужава да бжде наказанъ заради убийство.

Най-силното оправдание за себе си обаче героя намира въ това че е билъ принуденъ като чувствителенъ и разуменъ човѣкъ дълго време да търпи непримиримия характеръ на жена си, която никакъ не отговаряла на неговитѣ разбирания, която му противоречила въ всичко което той обичалъ или ненавиждалъ, която му направила живота непоносимъ.

Несъзнателно у него се събирала умраза противъ натрапената му жена и накрай той тоже несъзнателно се подава на скритата сила и извършва престжплението.

Ако ние постоянно мислимъ за смъртьта, свѣта ще ни се види като страшно колосално гробище. Но въ живота, мисъльта за смъртьта нѣма никакво влияние върху духа ни. Живота се смѣе, играе и танцува, гради кжщи, събира богатства и обича, на пукъ на смъртьта.

Пролѣтенъ день

Облѣгнатъ на низката дъсчена ограда, учительтъ Никола Поповъ гледаше какъ по ливадата между кжщата и върбовата курийка пасѣха безропотно слаба изсъхнала крава и хубаво теленце съ кафяви петна по гърба и погледъ, въ който дреме тихо благодушие и кротость. Това бѣше рано сутриньта. Нацъфтелитѣ бадеми предъ кжщата разливаха своето ухание, дивитѣ теменужки изпущаха едва уловимъ дъхъ и младиятъ учитель се чувствуваше като упоенъ. Той гледаше и не можеше да отклони погледъ отъ кравата и теленцето.

Когато огрѣ слънцето, по оросената ливада затреперяха хиляди бисерни звезди, небето се проясни още повече, неговата необятна синева замрѣ въ безкрайна усмивка и Поповъ изпадна въ необикновено настроение. Въ душата му извираше тихъ трепетъ и очуда предъ това, което бѣ виждалъ толкозъ пжти, но което започваше да разбира едва днесъ. За пръвъ пжть сега нему се стори, че разлистенитѣ върби насрѣща се радватъ и тържествуватъ за нѣщо въ своята прѣсна зеленина, че шурнящата рѣчица до тѣхъ се смѣе и разказва своитѣ детски приказки на цвѣтята, че бѣлитѣ планински върхове се усмихватъ привѣтно на върбитѣ, на ширналитѣ се ливади и на цѣлата клисура, въ която е сжтано малкото градче. И Поповъ забрави, че е тръгналъ къмъ училището, гдето неговитѣ немирни ученици сж изпълнили вече двора и замѣрятъ съ камъни изпочупената дъсчена ограда забрави, че трѣбваше да се отбие преди това у единъ свой другарь, забрави всичко извънъ радосния животъ на пролѣтьта. Той гледаше у н е с е н ъ и сърцето му възпираше своитѣ удари. Искаше да каже нѣщо мило, трогателно — но кому? На слънцето ли, или на нацъвтѣлитѣ бадеми, които сияеха предъ кжщата като дѣвици въ браченъ накитъ? На прѣснозеленитѣ върби, или на небето? И какво? И защо? — Не знаеше.

— Господинъ учителю, госпожицата те вика?

Той се обърна като пробуденъ отъ сънь и мисъльта, че трѣбва да стиле на работа, му се видѣ нѣкакъ невероятна. А училището съ тримата учители и две учителки, съ палавитѣ и засмени деца се мержелѣеше въ паметьта му като далеченъ споменъ.

Съ приведена глава, Поповъ закрачи бавно къмъ вратата, опре обвисналия клонъ на единъ бадемъ р а з б р ъ м ч а х а се пчели и възъ рамото му се отърси жълтъ благоуханенъ прашецъ. Той премина замисленъ дългия градински дворъ и когато стигна вече до вратата, забелѣза, че подире му върви малко момиченце съ алени бузки и руси косици, превързани на кичуръ възъ темето. Поповъ се усмихна и го попита:

— Ксй те прати, Радке?

Детето сжщо се усмихна, погледна къмъ земята, после издигна очичкитѣ си и отговори весело.

— Госпожицата . . .

Поповъ се засмѣ:

— Кой?, Радке?

Детето го погледна засрамено, полусмихнато и се вгледа въ земята.

— Кажи кой, Радке?

То покри лицето си съ ржчичкитѣ. Поповъ хвана едната му ржчичка и я отмахна, но детето премести другата си възъ очитѣ и потегли да бѣга. Изпълнало снага въ вехтото си сукманче, то се опитваше да се отскубне отъ ржката на учителя.

— Радке, кажи! Защо изкашъ да бѣгашъ? Срамъ ли те е? Че отъ що! Я гледай! . . .

Детето продължаваше да се дърпа и мълчеше. Учителътъ се повличаше следъ неговото немощно дърпане, и когато достигна до голѣмата круша, хвана и другата му ржка и я издигна нагоре. Радка се засмѣ съ гласъ, замижа, и като стискаше силно клепачитѣ, отпусна главата си назадъ.

„Мило дете", мислѣше учителтъ, „крехко като цвѣте".

— Радке! — извика той като се наведе къмъ лицето му. — Кажи, миличко!

Слѣдъ малко детето прошъпна пакъ:

— Госпожицата . . .

Той го цѣлуна.

— Но коя госпожица?

— Госпожица Гинева.

— Е добре, Радке, ами защо те бѣше срамъ да кажешъ?

— Тъй!

— Че какъ тъй?

Радка се засмѣ отново съ гласъ. Учителтъ я взе на ржцѣ, тръгна изъ ливадитѣ и я носи до моста на малката рѣчица.

Тукъ той я свали и се опжти къмъ училищния дворъ, гдето ученицитѣ отъ неговото отдѣление лудуваха съ весели викове. Нѣколко едри и здрави момчета се прескачаха, а други замеряха съ камъни старата ограда, но като видѣха своя учи-

Ст. М. Поповъ.

II

Колада

Не можемъ, и небива да говоримъ за Колада безъ да го свържемъ съ Бждната вечерь.

Понеже сега вмѣсто нѣкогашната една бждна вечерь имаме две такива, то ще трѣбва да се спремъ освенъ на: *Бждна вечерь* — Колада но и на *Бждна вечрь — Сурваки.*

Едната — езическата, за раждане Колатъ — Слънчо — другата сжщо така похристиянчена и празднувана за раждане Спасителя.

Обаче и тѣ разгедани по отдѣлно и самостоятелно, безъ да потърсимъ вржзката помежду:

Сур-в-аки и Ор-ат-тата

И между тѣхъ и:

Кучевжртенето и кукерството

както между последнитѣ и

Драгоданството,

нѣма да имаме ясна и пълна представа за култа на раждающия се на 25 Дврй. *Колатъ*, като, на 23 Юний — Драгоданъ, тоя многоимененъ Слънчо, е въ своята напълно мжжка творческа сила като:

В-еб-ярило,

спрямо майката земя — Богинята Земела.

И когато върху подробна и правдива етимологическа основа *свържемъ* и разгледаме: времената презъ които се празднуватъ тия обряди, начина на празднуването или, имената на мѣстата, на Боговетѣ съ тѣхнитѣ атрибути, имената на уредитѣ, накититѣ, облеклата и жертвоприношенията, тогава само ще имаме както археолога има напълно споенъ изровения изъ земята разчупенъ на части съдъ съ който си е служилъ нашия прадѣдъ, преди 60-70 и даже по-вече вѣкове.

И тогава баснитѣ за нашето пришелство, пъкъ и за пришелството на другитѣ славяни въ роднитѣ имъ земи, ще ни се видятъ смѣшни както би ни се видѣло смѣшно твърдението на нѣкой отъ древнитѣ учени, че земята е равна площь!

Само съ бегли намеци, каквото може да се направи въ едно кратко извлечение изъ ржкописъ за около 35 — 40 печатани коли, ще се помжча да посоча най-прекия пжть, по който бихме могли да се доберемъ до истината по нашия произходъ, както и ролята която ние, съвмѣстно съ всички останали славяни, сме играли при създаване митътъ и културата на юго-източна Европа.

* * *

Въ Коладата и въ Сурваки се встжпва чрезъ *Бждна — вечерь.* На тая вечерь освенъ всичкитѣ семена, плодове и продукти, които се слагатъ на трапезата, да бждатъ огряни отъ лжчитѣ на бждника, е най-важенъ самия бждникъ слаганъ на огнището. Тоя пънъ бива запалванъ отъ най-малкото мжжкарче въ домътъ. Защо? Това никой у насъ не се е запитвалъ.

На тия бждни вечери трапезата не се вдига и пънътъ (бждникъ) я огрѣва цѣла нощь; както бждното небесно свѣтило ще грѣе майката земя цѣло лѣто.

Презъ сжщата нощь, ходятъ сурвакари и коледари.

Малкитѣ (сурвакари) носятъ напъпили дрѣнови пръчици и молитствуватъ: „Сур-в-ака" или „Суро-в-аки! " А голѣмитѣ, които възпѣватъ родилия се вече „Млада Бога" (Божичъ) носятъ уреда „Дубаня." Дубанята е дървенъ уредъ — топка, колкото едвамъ да бжде обхвана отъ двѣ едри мжжки длани; отъ едната си страна има ржчка за държане, а отъ другата клинъ дългъ около 20 сантиметра, приличенъ на лжчъ или рогъ. При обряднитѣ танци, въ който не липсватъ и еротични движения, дубанята бива насочвана ту къмъ земята ту къмъ скута на облечения като булка младежъ. Булката не бива да е безъ прочелникъ отъ багро—оранжеви цвѣтя —емблема на изгрѣвающето слънце.

Защо?

Защото най-малкитѣ мжжкарчета — запалвачи на бждника и малкитѣ сурвакари които възклицаватъ „Суро-в-аки, Суро-в-аки!" оповестяватъ разкриването обятията на Бога-Сура и Бога-Сива, Суритѣ и Сиви облаци, за да стане *аки* — светло, т. е. да сторятъ мѣсто на свѣтлината — раждающия се Слънчо.

Съ дубанята пъкъ, носена отъ облеченъ момакъ като старецъ, той заплашва ту Бога-Сура хлопайки съ голѣмитѣ звънци—клопотарници задъ лактитѣ му ту съ нея (Дубанята) като родилъ се вече слънчо молитствува бждащето оплодяване на булката Земела.

Въ Струмишко и Мелнишко това заплашване къмъ Бога-Сура, се извършва още по-шумно и по-заканително. Групи отъ 50 — 60 мжже облечени съ разни кожи отъ животни и обкачени съ лисичи и други опашки и съ много и голѣми звънци, и голѣми тояги въ ржце, съ силни викове: „Суръ! Суръ!" удрятъ ожесточено на лѣво и дѣсно. Тия обряди закани и заклинания нѣкъде мичаватъ и въ действие и нѣкои получаватъ добри удари. Особено си изплащатъ суритѣ (сиви) животни, като котки и кучета, ако случайно се мернатъ на пжтя имъ. Най-жестокото измжчване на сивитѣ кучета става въ Плѣвенско и Ловчанско, само че не на Сурваки, а на чистия понделникъ следъ сирни заговезни. — Древнитѣ ни Богове Сура и Сива (сивитѣ мжгли и облаци) освенъ носители на Дажбогъ и благоносна влага, сж и гърмоносни и градоносни. И ако въ Струмишко и Мелнишко ги сплашватъ съ страхотни маски, викове, звънци и удари, то въ Плѣвенско и пр., като ги олицетворятъ въ сивитѣ кучета, а въ белитѣ имъ изпражнения пакостнитѣ градушки, измжчвайки ги съ немилостиво въртене, изнасилватъ ги, до като изхвърлятъ изъ себе си всички нечистотии и освободени отъ тѣхъ ги пущатъ на воля. — Значи обезвредяватъ Бога Сура, за бждащитѣ посеви.

*

По важни и свързани съ Бждничарството, Коледарството, Сурвакито. . . . сж оратничеството и стрелничеството, обряди извършвани сега на сирни заговезни (описани въ сборника на проф. М. Арнаудовъ) Това сж обрядитѣ къмъ родилия се на 25 Декемврий Млади Бога — Божичъ наричанъ още Колатъ, Купало, Купидонъ и пр. Молитствува се засилване и възмжжаване на тоя Купидонъ да встжпи въ ролята на Ор-Ат-татата, т. е. на върховенъ — творитель — баща. Както ще видимъ по-сетне при аналитическия разборъ на имената: Колатъ, Божичъ или Божикь, Купало, Купидонъ и К-оп-ат-тата, сж и еднозначущи и идентични, както по между си, тъй и съ молитвитѣ и обрядни действия, които се извършватъ тогава въ нѣкои мѣста на Тракия и Мизия, и които се сливатъ въ пълна последователность и логичность. Тѣ сж създавани въ звукоподражание на природнитѣ звуци и стихии или подъ натиска на каквито и да било нужди и психофизологически усети; при съчетанието имъ отъ най-древнитѣ и първобитни еднозвучки е спазвана удивителна последователность и смисленость, каквато модерното време не слага при формиране на новитѣ термини за новоизобретенитѣ нѣща. Но това после. Сега да видимъ защо селянчетата — подраствающи и възмжжващи юноши при възклицитѣ:

Ор--ат-тата!
К-оп-ат-тата!
Прибавятъ:
Дай ми, дѣдо момата,
Да ти не запалимъ брадата!

Защото се предполага че оратничарството, чрезъ което се подканя юноша Богъ Колатъ или Купидонъ, къмъ творчество и оплодяване на майката земя, показвайки му пжть и начинъ чрезъ въртене около се бе си пламтящитѣ оратняци, ола-лий курилници и пр. биви придружавано и отъ стрелничество. Оратняцитѣ се правятъ отъ дълги върлини, на единия край или разклонени или разцепени, гдето завързватъ суха слама, добре изсушени черешови кори поляни съ смола и пр., както и самитѣ тѣ (Софийскиятъ оратнякъ, Хасковската Олалия и Панагюрскиятъ Курилякъ) изразяватъ тоже едно и сжщо нѣщо по своята етимология. За оратничеството и стрелничеството се избиратъ близки до селото височини. Младежитѣ стрелничари хвърляйки къмъ селото чрезъ тетива своитѣ катранисани на върха топки и запалени стрели се заканватъ:

Дай ми дядо момата,

Да ти не запаля брадата! Изъ Панагюрско кждето още изпълняватъ стрелничеството (професоръ Арнаудовъ)старцитѣ чакатъ съ котли пълни съ вода и, падне ли стрела и запали сламения покривъ на нѣкоя сграда, да могатъ веднага да я угасятъ. Особено биватъ наблюдавани ония кжщи кждето има моми, защото повече отъ стрелитѣ биватъ направлявани натамъ.

Едновремено съ оратничеството и стрелничеството, изъ Южна Тракия (Малко Търновско) се извършва и кукярството, което обема по нещо отъ сурвакитѣ, коледарството, кучевъртенето, оратничеството и привидно драгоданство. Тамъ облечения и гримиранъ като коледарски старецъ — момъкъ, вмѣсто шопската, Дубаня, има издяланъ и привързанъ на поеса си дървенъ мжжки фалусъ, съ който привидно предъ всички, средъ селото оплодява облечения като коледарска булка — Земела, момъкъ. Уриката забременява, качва се на круша и и ражда скритата подъ пристилката й сива котка която съ викове бива подгонвана изъ синора на селото.

Това до тука съ безброй още подобни варианти, не чужди и на другитѣ славяни, сж обрядитѣ на родилия се на 25 Декемврий и подрасалъ вече Слънчо — Колатъ. Обаче когато той е напълно възмжжалъ и се намира въ своята апогея на Ат-тата В-ебъ, когато превръща млѣчнитѣ житни зърна въ годни за силно творчество — Л-ебъ, отъ който едного да твори сто и двестѣ, тогава нему му биватъ устройвани истински баканалий съ драгоданствуване, запазено за сега отъ българитѣ около Еносъ.

Неиздадени страници
отъ Достоевски

Измежду неиздаденитѣ трудове на Достоевски, публикувани наскоро, се намира една статия озаглавена: „Не ме пипай!" съ дата августъ 1861. Тази статия, предназначена за списанието „Время", е била писана по поводъ на една полемика въ пресата водена по въпроса за Бѣлински. Началото на тази статия е посветено имено на тази полемика, която за нашето време не представлява вече никакъвъ интересъ. Малко по малко обаче, увлеченъ отъ собствената си мисъль, Достоевски изоставя полемиката и статията се превръща въ единъ отъ тѣзи забележителни разкази, пълни съ наблюдения и животъ, които често срѣщаме въ неговия „Дневникъ на единъ писатель". Тази имено втора часть на статията ние предаваме тукъ.

. . . Още веднъжъ, не трѣбва да пренебрегваме малкитѣ характерни черти. Събрани въ голѣмо число тѣ могатъ, безъ всѣкакво усилие отъ ваша страна, да издигнатъ предъ васъ единъ живъ човѣкъ и вие ще упознаете и разберете неговата душа въ цѣлата й дълбочина.

Да предположимъ, че единъ непознатъ, било че е природно довѣрчивъ и случайно или по силата на собствената си откровеность, ви говори за дреболитѣ изъ скромния си и баналенъ животъ. Естествено, той ще разправя съвсемъ незначителни работи. Но не го прекжсвайте и забележете какъ при всѣка дума се рисува предъ васъ неговия животъ съ всичкото си съдържание, и самиятъ той съ всичкитѣ нюанси на своя характеръ.

Неотдавна, пжтувахъ съ трена въ едно третокласно купе. Съпжтници ми бѣха: едно младо момиче отъ областьта Клинъ

тель тѣ се разбѣгаха и на плахъ роякъ влѣзоха въ училищното здание. Отвънъ останаха само две момиченца: едното съ голѣми черни очи, другото съ дяволитъ и смѣлъ погледъ. Тѣ се изправиха до вратата на училището, и когато Поповъ мина покрай тѣхъ, едното прошепна тихо „Радка". Учительтъ го щипна за бузката и попита:

— Защо стоите тукъ, Милке?

Детето съ дяволититѣ очички отговори:

— Страхъ ни е да влѣземъ, господинъ учителю. Колю ни удря съ тиквови семки.

— А пъкъ на мене иска да хвърли червенъ пиперъ въ очитѣ, — добави другото съ натжженъ гласъ.

— Какъ да накажа Колю? — попита учительтъ.

— Искамъ да го биешъ, — отговори рѣзко Милка.

— Ами нѣма ли да плаче?

— А-а, — усмихна се дяволито момиченцето, — нека плаче. Той защо ни бие?

— Поповъ едва сега забележи, че всички учители сж въ часъ и сепнатъ поведе децата презъ праздния коридоръ. На срѣща стария часовникъ люлѣеше бавно махалото си и показваше деветь и двадесеть и две минути. Неговитѣ ученици вдигаха оглушителенъ шумъ.

Двата предобѣдни часа минаха неусѣтно. Поповъ се опжти за дома си, но сега той бѣше въ друго настроение. Блѣскътъ на пролѣтния день му се виждаше безсмисленъ, усмивката на небесната синева не изпълняше гърдитѣ му съ трепетъ. Зеленитѣ върби по малката рекичка, му навѣваха тжга въ своята пролѣтна премѣна. Той се чувствуваше разстроенъ, убитъ. „Нервитѣ ми пакъ се разстроиха", помисли си Поповъ „много четохъ тия дни" — и въ мигъ той намрази всичкитѣ си книги.

После, като мислѣше за тжжното си настроение, той си спомни, че нѣкога, когато бѣше още ученикъ, изпита презъ единъ пролѣтенъ день сжщото тягостно чувство. Бѣше презъ месецъ мартъ. Той стоеше краи пжтната врата на тѣхната кжща въ Пловдивъ и гледаше кладенеца и чемширитѣ около него, а душата му бѣше пълна съ безпричинна тжга и отчаяние. . .

Поповъ премина пакъ по сжщия пжть презъ ливадитѣ и стигна до дъсчената ограда. Въ градината чуруликаха птички и праздникътъ на пролѣтьта бѣше още поблѣскавъ. Нацъвтѣлитѣ бадеми сияеха въ своя бѣло-розовъ накитъ, разлистенитѣ върби се усмихваха; само по ливадата не трептѣха бисернитѣ звезди на росата: тѣ се бѣха възнесли на небето, за да блѣстятъ после въ огърлицата на нощьта. Върбовата курийка изглеждаше сега още по-млада и свежа въ своята зеленина, а Родопитѣ, по чиито плещи се бѣлѣеха снѣжни прѣспи, се унасяше въ съновидѣнията на пролѣтния день, преливаше своитѣ очертания въ небесната синева, сияеше призрачна и нѣмѣеше.

Тягостното настроение на Поповъ изчезна неусѣтно.

Той се разхождаше подъ бадемитѣ и мислѣше: „Защо да скърбя? Затова ли, че желанията ми не се изпълниха? Не! За нищо не бива да се скърби. Защото не се знае, дали щѣхъ да бжда по-щастливъ, ако бѣхъ постигналъ което мечтаехъ. Искахъ да свърша университета, да стана учитель въ София. . . Но какво щѣше да бжде тогава? Щѣхъ да живѣя въ столицата, щѣхъ да имамъ повече пари. . . Но щѣхъ ли да бжда щастливъ? — Неизвестно! Никой не знае где е щастието му. Ние всички се стремимъ къмъ нѣщо, поставяме живота си на карта, за да го постигнемъ, но всѣкога то е измама, видение"

Поповъ седна на пейката подъ прозорцитѣ на своята стая и се вгледа къмъ северь въ дрезгавитѣ очертания на Балкана, гдето се навдигаше голѣмъ сребристъ облакъ. А въ умътъ му се въртѣха пакъ настойчиво сжщитѣ мисли. „Какво искаме и какво ни е нуждно? — Ето въпросътъ. Добре, ние искаме щастие? Но що е щастие? Действителность или сънь това никой не пита. Всѣки мисли, че щастието му лежи извънъ него, а то е въ насъ, въ нашата природа".

Отгоре нѣкой го повика. Поповъ чу и се обърна, но следъ малко се унесе пакъ въ мислитѣ си и забрави, че трѣбва да обѣдва и да върви на училище.

„А щастието — то си ти, майко природа! То е нашъ инстинктъ, който живѣе и въ менъ, но е билъ потжпкванъ до днесъ. Хората се раждатъ съ него или безъ него и споредъ това биватъ щастливи или нещастни. Извънъ насъ нѣма нищо, което да причинява скръбь или радость, а има ли — нека се опита: то не ще успѣе. То не ще стори нищо на оня, който живѣе като цвѣте, като птичка и се радва даже въ своето страдание"

Когато въ ума му се отрони и тази мисъль, пжтната врата се отвори и той видѣ, че насреща му иде Елена Ги-

и една млада жена отъ Кострома. Азъ седѣхъ до прозореца. Моитѣ съседи често пожелаваха да погледнатъ навънъ мѣстностьта, да се любуватъ на бороветѣ изгорѣли миналата година или на други зрелища не по-малко весели и привлекателни. Тогава, безъ да поискатъ пвзволение, всѣки отъ тѣхъ, поредъ, облѣгашо лактитѣ си върху моитѣ колѣне и гледаше навънъ. За да не ги лиша отъ това удоволствие, безъ да кажа нѣщо, азъ оставихъ колѣнетѣ си на тѣхно разположение.

Обаче, може би чувствайки гризене на съвестьта или чисто и просто за да ми заплатятъ употрѣбата на колѣнетѣ ми, тѣ ме възнаградиха съ нескончаеми разкази за себе си и за своитѣ фамилии. Жената отъ областьта Кострома се показа особено щедра въ този случай.

По този начинъ азъ узнахъ всичкитѣ ѝ семейни работи: че имала единъ строгъ дѣдо, който обичалъ редъ въ кжщата и обилна трапеза. Следъ като ми разказа какво сж яли и пили когато той билъ живъ, тя ми разправи сжщо какъ живѣе сега. Тя живѣеше тъй, както азъ не предполагахъ че живѣятъ селянитѣ. Тя живѣе въ едно село на брѣга на Волга, сама въ кжщи съ петь малки деца. Мжжъ ѝ е въ Петербургъ гдето търгува. Той идва при нея презъ велики пости, за два месеца; сега тя отиваше при него. Тя купува всичко каквото и е необходимо за да живѣе; тя нѣма нищо, ни жито, ни зарзавати: даже вода ѝ донасятъ срещу толкова и толкова на месецъ, отъ Волга.

— Но какво правишъ тогава въ кжщи?

— Какъ? Какво правя? ами домакинството? Грижа се за децата; пиемъ чай два три пжти презъ деня, и ето че времето минало. . . Имамъ сжщо единъ чичо, той умрѣ. Той бѣше богаташъ; остави 20,000 рубли капиталъ! Имаше единъ синъ и една дъщеря. Синътъ нѣма щастие: едната му ржка е парализирана и той не може да работи. Презъ цѣлото време седи срещу масата и рѣже на рабошъ. Това му е любимото занятие. Дъщеря му се момѣе. Имаше единъ кандидатъ но той искаше много зестра; не стана нищо. . .

— Колко искаше?

— Колко искаше ли? Осемъ рокли, четири да бждатъ обязателно зимни, две лѣтни, една велурена, и нѣколко копринени . . . и още. . .

— Чакай, чакай. . . Казвашъ осемъ рокли?

— Да, осемъ.

— А защо му сж толково рокли?

— Така. „Капиталъ неща, казваше той, пари си имамъ . . но рокли трѣбватъ".

— Безъ друго, но осемъ рокли сж повече отколкото биха трѣбвали за цѣлъ животъ. Докато носи две отъ тѣхъ, останалитѣ ще ги ядатъ молцитѣ. . .

— Нека ги ядатъ, но да има.

— А какъвъ бѣше този кандидатъ? Нѣкой търговецъ?

— Не, единъ отъ нашитѣ. Единъ старъ крепостникъ който още се изплащаше.

— . . . Ето, азъ, когато се ожених, подзе моята съседка, не искаха никаква зестра. И баща ми бѣше богатъ, но зестра не искаха.

— А защо?

— Казаха, че искатъ момиче както се следва. . .

Съседката ми се изчерви и се усмихна

Дължа да забележа, че, бѣше много. грозна.

— Какъвъ тренъ! Забелаза въ това време съседа ми отъ Клинъ, облѣгайки се силно върху колѣнетѣ ми и гледайки презъ прозореца. Колко ли е струвалъ?

— Казватъ, че всичкитѣ желѣзници струватъ повече отъ сто милиона.

— Боже мой! извика съседа ми, какво огромно количество пари. Колко хора сж разорили тѣзи желѣзници!

— Кого сж разорили?

— Какъ кого? Че тука имаше множество хора, които обслужваха съ коли, а сега какво правятъ? Тѣ сж разорени.

— Какво казвашъ майчице. У насъ има толкова работа, нека да има само ржце. Сигурно сж си намѣрили вече другъ занаятъ.

— Разбира се! При насъ, на Волга сжщо има сега тренъ. И колко нещастия докара той! Въ нашето село много хора имаха шлепове за пренасяне на жито. Какви богатски кжщи! А сега всички сж въ мизерия.

— Ами не се ли занимаватъ съ друго?

— Занимаватъ се съ дребни работи, но не е вече сжщото. Едни се заловиха за риболовство, но караха до като онѣзи пропъдиха рибитѣ.

— Какъ! Пропъдиха рибитѣ?

— Разбира се! Тѣзи машини правятъ страшенъ шумъ надъ водата, рибитѣ си ококорватъ очитѣ и бѣгатъ като луди, безъ да знаятъ на кжде. Всичкитѣ избѣгаха. По-рано ловѣха много чига, а сега вече нищо . . . По-рано ставахме рано, гледахме лодкитѣ, които преминаваха Волга и рояка хора, които работѣха; цѣлата младежь бѣше тамъ; а сега . . . такава тишина . . .

— Но сега по-малко жито ли пренасятъ? попитахъ наивно.

— Ни най-малко, машината влачи подиря си толкова много лодки, че по-редко минаватъ. И затова пъкъ е тихо, пусто,

А при все това, майчице, виждашъ сама, че съ машината работата се улеснява, по-малко блъсканица.

— Вѣрно е.

— По-леко е, значи по-добре е.

— Да, по-добре е за този, който има машината. Той има пари, купува една машина и си докарва повече печалба. А беднитѣ, тѣ? . . - Когато имаше лодки, множина намираха съ тѣхъ поминъка си. Въ нашето село нѣкои работѣха по три-четири дни и печелѣха по 50 рубли.

— Охо! Това е струвало доста скжпо на господаря!

— Да, наистина, не бѣше евтино!

— Да, но ето, то пакъ не поевтиня . . .

Разговора се прекжсна тукъ. Моята съседка ме бѣше увлекла въ едно безизходно положение. Усѣщахъ, че нѣмаше да мога да ѝ обясня добре защо съ машината, житото пакъ не е поевтиняло.

Както заблуждението е нѣщо преходно тъй и злото въ свѣта; въ сжщность никой човѣкъ не вѣрва, че злото е неизбѣжно, както не вѣрва, че струнитѣ на единъ инструментъ иматъ за цель да произвеждатъ мжчителни дисхармонични тонове.

ПЕЧАТНИЦА „ГЛАДСТОНЪ"

Опера

Върху никой културенъ институтъ у насъ до сега не сж се изсипвали толкова много основателни и заслужени нападки, както върху операта, защото отъ известно време тамъ ставатъ наистина нѣща, които не биха били допуснати въ никой театъръ по свѣта.

Строятъ си хората отъ операта кжщи, домове си градятъ, а кжщата, дѣлото на операта като художественъ институтъ се руши всеминутно съ застрашителна бързина и сила. Къмъ всички абсурди се прибави и снощното скандално отлагане на представлението, поради стачката на оркестра. Този случай трѣбва да отвори вече очитѣ на приспиващитѣ до сега отговорни лица, да се надникне въ това сиропиталище и се постави всѣки на мѣстото му, защото грѣхота е да се харчатъ за едно дѣло десятки милиони народни пари, да се облагодетелствуватъ и прибиратъ на тлъста прехрана за да се учатъ на смѣтка на държавата на оперно изкуство чужденци и нашенци и да се обръща единъ художественъ институтъ въ нѣкаква забавачница въ която *„главни диригенти"* се учатъ.

Ние не знаемъ точно причинитѣ за стачкуването на оркестара, но несъмнено то е изразъ на протестъ срещу порядъка и методитѣ на работа въ операта и безъ да одобряваме начина на действие ще посочимъ не единъ пжть истъкванитѣ причини за това състояние на работитѣ въ операта.

Първо причината за упадъка въ художествено отношение на операта е ангажирването за главенъ диригентъ г. Юрий Померанцевъ. Още следъ изнасянето на Карменъ една отъ най-старитѣ творби въ репертура на нашата опера се разбра, че той е случайно изпадналъ въ театъра, а следъ „Майска нощь" категорично изяви диригентската си несъстоятелность. Факта че за една опера като „Евгений Онегинъ", Померанцевъ прави 80 и словомъ осемдесеть репетиций — една опера, която е играна и съ и преди Златина, за Тоска сж направени 70 репитиции, за Аида — 67 (последната се играе, отъ десеть години,) показва какъвъ диригентъ е той! Подъ формата че възлага ролитѣ на млади изпълнители, Померанцевъ печели репетиции за да учи самъ оперитѣ, защото той никога не е диригиралъ опера и нѣма никакъвъ репертоаръ.

Този щудиумъ на Померанцевъ коствува на държавата стотици хиляди лева, като се пресмѣтне времето което се отнема на оркестъръ хора и солисти, — а срещу това ето вече четири месеца никаква нова опера не се е появила на сцената. Смешно е да се говори за Аида, че е нова когато се е играла вече може би стотина пжти Държи се единъ персоналъ диригенти солисти — режисьори за три вечерни и едно дневно, който далеко надминава този на Виенската опера; въпреки това. сега нѣма нито една премиера, а между това половината сезонъ превалева! Единъ малъкъ оперенъ театъръ като този въ Duisburg дава презъ миналия сезонъ при по-малко отъ половината персоналъ на нашата опера 12 и словомъ дванадесеть премиери и то на модерни опери, които у насъ биха се учили отъ сегашниятъ диригентъ десеть години.

Следъ случая съ заболяването на Хаджиевъ при представлението на Бохеми и отказа на „главния диригентъ" (който е такъвъ само на афишитѣ!) да го замѣсти, което стори единъ стажантъ — трѣбваше да се каже на този господинъ, че народната опера не е забавачница нито благотворително заведение. За този щудиумъ, до което никжде на свѣта не би билъ допустнатъ, г. Померанцевъ получава двадесеть и петь хиляди лева месечно!

Неговата съпруга е нѣкаква си балетмайсторка при наличностьта на единъ опитенъ такъвъ и за бездействието си получава осемъ хиляди лева. За главенъ режисьоръ, за обща почуда бѣ назначенъ бракувания отъ драматичния народенъ театъръ поовинциаленъ режисьоръ г. Осиповъ, когато имаше завърналъ се вече отъ странство изпратено на специализация по режисьорство за целитѣ на операта лице.

Не стига огромния старъ персоналъ отъ около 20 души солисти — нѣкои отъ които вече сж въ тяжесть на операта поради гласова немощь — правятъ се конкурси и дебюти и се прибиратъ на прехрана всевъзможни бездарни крекливи сжщества предимно жени и днесъ артистичния персоналъ на нашата опера е по голѣмъ отъ този на Виенската!

Съ този начинъ на приемане въ операта се създава единъ пѣвчески пролетариятъ, какъвто по брой нѣма въ никоя друга страна и грѣха за изваждане на тѣзи млади хора отъ равновесие ще тежи на тези, които съ такова леко сърце ги приематъ и правятъ отъ тѣхъ маниаци. Въ сжщото време като се прибиратъ тѣзи въ мнозинството си посредствени гласове, се уволняватъ ценни пѣвци като единъ Краевъ, Грежова, Казанджиевъ и става болно на човѣка да си помисли, че съзнателно се гонятъ талантливитѣ хора за да се прибиратъ посредственоститѣ. Особно случая съ Краевъ, единъ рѣдко красивъ гласъ, чието уволнение е станало за удоволствие на учащия се главенъ диригентъ!

Допущатъ се да пѣятъ въ централни роли на представления лица, отъ пѣнието на които въ домашенъ кржгъ би се конфузилъ човѣкъ и по такъвъ начинъ се принизява до обидность нивото на единъ културно-художественъ институтъ!

При персоналъ отъ петь диригенти (единъ въ командировка) трима режисьори и петдесеть души солисти отъ началото на сезона до сега нѣма нова пиеса, и се предъвква единъ репертуаръ отъ 4—5 опери- Съ половината отъ този персоналъ може една разбираща задачитѣ си управа да върши много по плодотворна работа, отколкото сега съ петь диригента, при 4 представления въ седмицата и почти толкова режисьори — това никжде на свѣта го нѣма! Колекция, отъ диригенти и режисьори!

Професионалния музикаленъ съюзъ въ своето публично изложение окачести кудожествената дейность на операта като стояща подъ всѣка критика — нѣщо знаменателно, и придобиваще особно значение, като се знае, че почти всички члнове на оперния оркестъръ сж членове и на професионалния музикаленъ съюзъ! За да прибѣгне до това крайно средство, оркестра да откаже да участвува въ представленията, работитѣ трѣбва да сж вече достигнали въ операта до най-високо напрежение и случая трѣбва да предизвика едно най-дълбоко коренно преустройство на операта — лъкъ ако се следва досегашната посока ще се върне дѣлото въ началното му развитие, а за него се харчатъ десетина милиона държавни пари!

Иванъ Камбуровъ.

нева. Като приближи до него, тя вдигна глава, поздрави и рече:

— Азъ не очаквахъ да те сваря въ кжщи, но все пакъ . . . рекохъ да дойда. . .

— Седни, — отговори Поповъ и се ржкува. — Колко̀ е хубавъ днешния день, нали?

— Да, — промълви Гинева и се отпустна на пейката. Тя се заглеца нѣкжде встрани и после отвори уста да каже нѣщо, но сърцето ѝ заби силно, думитѣ ѝ замрѣха на езика

— Ти . . . какво мислишъ да правишъ съ мене? — попита тя най-сетне съ сподавенъ гласъ.

Поповъ я погледна и видѣ, че лицето ѝ бѣше съвсемъ бледно. Голѣмитѣ ѝ очи бѣха впити въ него, устнитѣ ѝ треперяха. Той почувствува изведнъжъ и тжга, и състрадание, и гризение на съвестьта, но не знаеше какво да отговори. Бѣше минало много време, откакъ престана да я обича както преди. знаеше, че единъ день тѣхнитѣ отношения ще заговорятъ и ще поискатъ отплата, но още не бѣше решилъ какъ да постжпи.

— Ето що, Еленке, — заговори той. Не зная какво да ти отговоря . . . Беденъ съмъ . . . — Но ти имашъ право да искашъ отговоръ . . .

— Но кога ще отговоришъ? — попита тя и очитѣ ѝ се налѣха съ сълзи.

Поповъ не каза нищо; тя преглътна сълзитѣ си, но се въздържа да не ридае.

Настжпи дълго мълчание. Предъ нея възкръсваха спомени, нижеха се единъ следъ другъ: измжчваха я. Тя се чувствуваше виновна предъ себе си и сждбата, която се отнасяше нѣкога майчински къмъ нея. „Да, — роеха се нерадостнитѣ ѝ мисли, — бѣхъ щастлива, животътъ съ цвѣтя обсипваше пжтя ми, но азъ го обиждахъ и днесъ той ме наказва. Сега трѣбва да изпитамъ неговото отмъщение. Желѣзковъ ме обичаше, а азъ му се надсмивахъ". Въ паметьта ѝ оживѣ всичко съ най-малкитѣ подробности. „Той идваше всѣка вечерь и пѣеше подъ прзореца ми, а азъ стоехъ въ стаята и се радвахъ на мжката му. — А где е сега? Що стана съ него? Живъ ли е? Може би той ме обича още и си спомня думитѣ, които ми каза на прощаване: истинска обичь никога и никжде не сжществува. Всѣкога единъ отъ двамата е по-малко обичанъ".

— Еленке, — обади се въ това време Поповъ, но тя не се обърна — продължаваше да мисли: „Когато ме обичаше Желѣзковъ, азъ бѣхъ хладна, сега, когато любя Попова — сжщо единъ отъ двамата е хладенъ. Защо тъй? — Кой е наредилъ така, за да ни измжчва? Кой?

— А имамъ ли причина, да го обичамъ? Нима е красивъ? Не! Нима е уменъ? Не! Ни това, ни онова — защо тогазъ? Тайна! Любовь — страдание и радость, а когато разровишъ пепельта отъ своето жертвоприношение, не намирашъ нищо."

Животътъ ѝ се видѣ загадъченъ, страшенъ.

— Еленке, — обади се пакъ Поповъ, който бѣше решилъ вече да се ожени, защото предишното настроение го бѣше завладѣло отново и бракътъ му се виждаше като нѣщо маловажно, което не може да попречи на щастието му.

— Еленке, чуй!

— Що? — попита Гинева замислена.

— Ти ще бждешъ моя другарка. — Обичашъ ли ме още?

— Да, отговора тя, — азъ съмъ твоя. Но ти—обичашъ ли ме още? — И после гласътъ ѝ се пречупи, сърцето ѝ заби силно, устнитѣ ѝ затреперяха.

Поповъ я цѣлуваше развълнуванъ, а тя го гледаше съ разискренъ погледъ и сѣкашъ нѣкой другъ крещѣше въ душата ѝ: „Обичашъ ли ме? Обичашъ ли ме?"

— Азъ те обиквамъ отново, Еленке. Ела да кажемъ на нашитѣ, че ще се женимъ. До сега не знаехъ какъ трѣбва да се живѣе, но днесъ ще събудя моето щастие, защото то е въ менъ. . .

Той стана — тя продължаваше да седи на пейката. Въ душата ѝ другиятъ крещѣше: „Обичашъ ли ме? Или трѣбва да страдамъ и по-нататъкъ тъй — презъ цѣлъ животъ? — Да обичамъ и да не бжда обичана. Боже мой, Боже мой!"

Поповъ седна пакъ и започна да я гали по коситѣ Другиятъ престана да крещи въ душата ѝ — тя се чувствуваше спокойна.

— Да вървимъ, рече тя, усмихна се и после погледна засрамена встрани. Азъ се срамувамъ винаги, когато съмъ щастлива.

На западъ обагреното небе отражаваше последнитѣ усмивки на пролѣтния день. Повѣваше хладенъ вѣтрецъ и отъ нацъвтѣлитѣ бадеми капѣха бѣло-розови листеца.

К. Гължбовъ